

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПРАВознавство

Методичні вказівки
до практичних занять студентів за напрямом підготовки
6.030510 – «Товарознавство і торговельне підприємництво»

Затверджено
на засіданні кафедри
філософії та соціально-
гуманітарних дисциплін
протокол № 11
від 22.05.2013 р.

Правознавство. Методичні вказівки до практичних занять студентів за напрямом підготовки 6.030510 – «Товарознавство і торговельне підприємництво» / Укладач Салькова Т.В. – Чернігів: ЧДТУ. – 2013. – 34 с.

Укладач: Салькова Т.В., викладач

Відповідальний за випуск: Крук О.І., завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: Світенюк М.І., ст. викладач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Чернігівського державного технологічного університету

Вступ

Дисципліна «Правознавство» входить до переліку вибіркових дисциплін гуманітарної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Утвердження правової держави вимагає підвищення рівня правової освіти, правосвідомості та правової культури. Сучасний випускник, незалежно від профілю роботи, зобов'язаний мати загальну світоглядну та правову культуру, навички пошуку, опрацювання правової інформації.

Мета вивчення дисципліни: зорієнтувати студентів в законодавстві, навчити розуміти зміст найважливіших нормативних актів, а також застосовувати нормативні акти при вирішенні конкретних питань.

Після вивчення дисципліни студенти **повинні знати**: теорію держави і права, основи конституційного права України, основи правового регулювання трудових, цивільних, сімейних, кримінальних та адміністративних відносин.

Студенти **повинні вміти**: визначати вид і характер правовідносин, що мають місце в конкретному випадку; виділяти факти, які мають юридичне значення для вірного і обгрунтованого вирішення справи по суті; знайти правові акти, що регулюють дані відносини, вибрати правові норми, що стосуються поставлених в задачі питань, проаналізувати їх відповідно до конкретних обставин справи, дати обгрунтовані відповіді на поставлені питання.

Оволодіння певними знаннями із фундаментальних галузей права сприятиме кращому засвоєнню студентами навчальних дисциплін «Підприємницьке право» та «Трудове право».

Тематика лекційних занять

Тема 1. Основи теорії держави

Основні теорії виникнення держави і права. Поняття держави та її ознаки. Апарат держави. Внутрішні і зовнішні функції держави. Форми держави. Ознаки і загальна характеристика правової держави.

Тема 2. Основи теорії права

Поняття права та його ознаки. Право - особливий вид соціальних норм. Функції права. Система права. Норми права, їх види. Інститути й галузі права. Джерела права. Закони і підзаконні нормативні акти. Правові відносини.

Тема 3. Конституційне право України

Конституційне право – провідна галузь права України. Характеристика загальних засад конституційного ладу України. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні. Конституційні форми демократії в Україні. Верховна Рада в Україні – єдиний орган законодавчої влади в Україні. Президент України – глава держави. Виконавча влада в Україні. Правовий статус Кабінету Міністрів України. Місцеве самоврядування в Україні. Судова влада. Конституційний Суд України.

Тема 4. Трудове право України

Суспільні відносини, що регулюються нормами трудового права. Джерела трудового права.

Колективний договір: поняття, сторони, зміст, порядок укладання. Колективні угоди.

Трудовий договір. Контрактна форма трудового договору. Переведення на іншу роботу. Підстави припинення трудового договору. Порядок розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Порядок розірвання трудового договору з ініціативи власника.

Робочий час. Час відпочинку. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору. Трудова дисципліна. Порядок накладання і зняття дисциплінарних стягнень.

Індивідуальні трудові спори. Колективні трудові спори.

Тема 5. Цивільне право України

Суспільні відносини, що регулюються нормами цивільного права. Джерела цивільного права. Суб'єкти й об'єкти цивільних правовідносин. Цивільна правоздатність. Цивільна дієздатність.

Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин, їх ознаки.

Поняття й види власності в Україні. Суб'єкти права власності. Захист права власності.

Зобов'язання: поняття і види. Поняття правочину. Умови дійсності правочину. Недійсні правочини. Способи забезпечення виконання зобов'язань. Цивільно-правова відповідальність, її підстави. Представництво в цивільному праві. Позовна давність.

Тема 6. Сімейне право України

Сімейний кодекс України. Шлюб і сім'я за законодавством. Умови й порядок реєстрації шлюбу. Шлюбний договір. Розірвання шлюбу. Права та обов'язки подружжя. Правовідносини між батьками та дітьми. Усиновлення. Опіка й піклування.

Тема 7. Адміністративне право України

Адміністративне право і державне управління. Адміністративні правопорушення та їх суб'єкти. Поняття адміністративного правопорушення. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Види адміністративних стягнень. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності.

Тема 8. Кримінальне право України

Кримінальний кодекс України. Поняття й ознаки злочину. Кримінальна відповідальність та її підстави. Склад злочину. Обставини, що включають суспільну небезпеку і протиправність діяння. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Співучасть в злочині. Кримінальне покарання та його види.

Тема 1. Основи теорії держави

План

1. Основні теорії виникнення держави.
2. Поняття, ознаки та функції держави.
3. Механізм держави.
4. Форми держави.

Теми рефератів

1. Історичні типи держави.
2. Поняття і структура політичної системи держави.
3. Забезпечення реалізації прав і свобод громадян – одна із основних функцій правової держави.
4. Співвідношення держави і громадянського суспільства.
5. Актуальні напрямки перебудови і подальшого формування державного механізму в Україні.

Запитання для самоконтролю

1. Які теорії виникнення держави Вам відомі? Охарактеризуйте кожен з теорій виникнення держави. Яка з теорій виникнення держави, на Вашу думку, має більш доказові аргументи на відміну від інших.
2. Сформулюйте визначення поняття «держава». Назвіть основні ознаки держави.
3. Які основні функції має виконувати держава?
4. Що Ви розумієте під поняттям «механізм держави» і «апарат держави»?
5. Яка структура державного апарату України? Які риси притаманні органу держави?
6. Дайте класифікацію держав за формою правління, охарактеризуйте їхні основні види.
7. Які риси відрізняють прості (унітарні) держави від складних (федеративних)? Наведіть приклади.
8. Назвіть основні види демократичних та антидемократичних політичних режимів, дайте їхню порівняльну характеристику.

Рекомендована література

1. Загальна теорія держави і права: Навч. посібн. / За ред. О.І. Осауленко. - К: Істина, 2007. - 336 с.
2. Загальна теорія держави і права / За ред. В.В. Копейчикова. - К.: Юрінком Інтер, 1997. - 320 с.
3. Загальна те Основи права України / За ред. ВЛ. Ортинського. 2-ге вид. - Львів: Оріяна Нова, 2005. - 368 с.
4. орія держави і права / За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. - К.: Право, 2010. - 584 с.
5. Іванов В.М. Історія держави і права України: Навч. посібн. -К.: Атіка, 2007. - 728 с.

6. Історія вчень про державу і право: Підручник / За ред. Г.Г. Деміденка, О.В. Петришина. - К.: Право, 2010. - 256 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн. 6-те вид. / За ред. В.П. Глиняного. - К.: Істина, 2009. - 768 с.
8. Історія держави і права України. Ч. I: Підручник. У 2-х^{т.} / А.Й. Рогожин, М.М. Страхов, В.Д. Гончаренко та ін.; За ред. А.И. Рогожина. -К.: Юрінком Інтер, 1996.-368 с.
9. Історія держави і права України. Ч. 2: Підручник. У 2-х т. / А.И. Рогожин, М.М. Страхов, В.Д. Гончаренко та ін.; За ред. А.Й. Рогожина. -К.: Юрінком Інтер, 1996. -448 с.
10. Історія держави і права України: Навч. посібн. / За ред. В.М. Заруби. - К.: Центр учбової літератури, 2006. -416 с.
11. Основи права України / За ред. ВЛ. Ортинського. 2-ге вид. - Львів: Оріяна Нова, 2005. - 368 с.
12. Правознавство: Підручник / А.І. Берлач, Д.О. Карпенко та ін. 2-ге вид. - К.: Правова єдність, 2009. - 792 с.
13. Правознавство: Підручник/СЕ. Демський, В.С. Ковальський, А.М. Колодій (кер.) та ін.; За ред. В.В. Копейчикова. 7-ме вид., стер. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 736 с.
14. Правознавство: Підручник/ В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін.; За заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. - К.: КНЕУ, 2003.-767 с.
15. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права і держави. - К.: Атіка, 2001.-176 с.
16. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. - Х.: Консум, 2001.-656 с.
17. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 688 с.
18. Теорія держави і права: Навч. посібн. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 368 с.
19. Теорія держави і права: Підручник / С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський; За ред. С.Л. Лисенкова. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - 448 с.
20. Теорія держави і права: Навч. посібн. / В.М. Суботін, О.В. Філонов, Л.М. Князькова, І.Я. Тодоров. - К.: Знання, 2005. - 327 с.

Методичні рекомендації

Вивчення курсу «Правознавство» починається з основ теорії держави і права. Питання виникнення державності осмислювалися ще в період до нашої ери, коли не було чіткої системи наукових знань, а уявлення про державу і право мали релігійно-міфологічний характер. За цей період склалася ціла низка вчень, що пояснювали питання виникнення, розвитку, соціального призначення держави. У ході підготовки до першого питання

студентам необхідно зупинитися на теологічній, патріархальній, органічній, психологічній, договірній, технократичній, соціально-економічній теоріях, розкрити їхній зміст та назвати представників, що відстоювали ту чи іншу точку зору.

Термін «держава» вживають у двох значеннях. У широкому значенні держава — це форма організації суспільства, яка виникає на певному етапі його розвитку. У вузькому значенні держава — це механізм здійснення публічної влади у суспільстві, механізм управління суспільством. Відповідаючи на друге питання, необхідно зупинитися на характеристиці кожної окремо взятої ознаки, пояснити, що означає суверенність державної влади, політичний характер, територіальність, розкрити призначення держави в сучасному суспільстві тощо.

Далі доцільно розпочати з визначення поняття "функції держави" та підкреслити, що головні цілі і завдання держави на тій чи іншій стадії її розвитку зумовлюються економічними, політичними, соціальними та іншими умовами її існування. Функції держави здійснюються та розвиваються відповідно до тих завдань, що належить виконувати державі у конкретних історичних умовах.

Розкрийте критерії та підстави класифікації функцій держави. Надайте характеристику основних та неосновних, постійних та тимчасових, внутрішніх і зовнішніх функцій держави. При характеристиці внутрішніх функцій держави потрібно дати загальну характеристику та розкрити особливості політичної, економічної, соціально-культурної, правової, екологічної та інших функцій держави. Розглядаючи зовнішні функції держави, розкрийте функцію захисту державного суверенітету, міжнародного співробітництва з іншими державами, міжнародними організаціями та світовим співробітництвом в цілому. Особливу увагу приділіть функції підтримки миру в регіоні та боротьбі за мирне співіснування держав.

Відповідь на третє питання практичної роботи доцільно розпочати з визначення поняття «механізм держави». Далі потрібно назвати види державних організацій і дати кожному коротку характеристику: органу держави, державній установі, державному підприємству. Надайте визначення поняттю „державний орган”. Визначте критерії розподілу органів держави на види. Далі розкрийте особливості первинних та вторинних органів, утворення виборних та призначуваних органів, функції центральних і місцевих органів. Охарактеризуйте органи, які класифікуються за напрямками державної діяльності: законодавчі, виконавчі, судові та контрольно-наглядові органи.

Студентам при розгляді четвертого питання необхідно розпочати з визначення поняття «форма держави». Потім перерахуйте елементи форми держави: форма правління, форма державного устрою, форма державно-правового режиму. Надайте визначення кожному із елементів. Розглядаючи поняття „форми правління”, охарактеризуйте монархічну форму правління та її різновиди: абсолютну монархію та обмежену монархію. Зверніть увагу на різновиди обмеженої монархії - дуалістичну та конституційну.

Надайте визначення поняттю „республіка”. Охарактеризуйте різновиди демократичної республіки - президентську та парламентську; республіку зі змішаною формою правління. Наведіть приклади та дайте характеристику сучасних республік.

Необхідно підкреслити, що в залежності від форми державного устрою всі держави поділяються на прості /унітарні/ та складні /федерації, конфедерації, імперії/. Дайте визначення кожному поняттю та назвіть основні ознаки, які є критерієм їх поділу. Наведіть приклади сучасних держав і спробуйте дати їм характеристику в залежності від форми державного устрою.

Одночасно, акцентуйте увагу на понятті державно-правового режиму та його різновидів: демократичного та антидемократичного. Розгляньте демократичний державно-правовий режим та його різновиди: демократично-радикальний, демократично-ліберальний, демократично-консервативний. Розкрийте сутність поняття антидемократичного правового режиму та його різновидів: авторитарного, тоталітарного, військово-диктаторського, аристократичного, деспотичного, расиського, фашистського. Зробіть спробу назвати їх спільні риси та особливості кожного.

Тема 2. Основи теорії права

План

1. Поняття, ознаки та функції права.
2. Джерела права. Закони і підзаконні нормативні акти.
3. Система права.
4. Правові відносини.

Теми рефератів

1. Правопорушення: поняття, склад і види.
2. Юридична відповідальність.
3. Тлумачення норм права.
4. Дія нормативних актів у часі, у просторі та по колу осіб.
5. Види систематизації законодавства та їх характеристика.
6. Правові системи сучасності.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть ознаки права і дайте його визначення.
2. За якими критеріями право поділяють на галузі?
3. Що означає поняття «предмет правового регулювання»?
4. Що таке методи правового регулювання і які ознаки визначають їх специфіку? Чим відрізняються імперативний і диспозитивний методи?
5. Що означає поняття «система права»? Які елементи включає в себе система права?
6. Дайте визначення і охарактеризуйте ознаки правової норми. Що таке структура правової норми і які елементи вона включає?

7. Що таке публічне право і які види відносин воно регулює ? Що таке приватне право і які види відносин воно регулює ?
8. Якої форми можуть набувати джерела права? Дайте визначення понять: «нормативний акт», «правовий прецедент», «правовий звичай», «нормативний договір».
9. Надайте визначення поняттю «закон», назвіть його ознаки. Що таке підзаконні акти і які вони мають особливості?
10. Що таке правовідносини? Які елементи включає в себе склад правовідносин?
11. Які види юридичних фактів Вам відомі і яке значення вони мають для виникнення, зміни та припинення правовідносин?

Рекомендована література

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. - К.: Юридична думка, 2007. -992 с.
2. Загальна теорія держави і права: Навч. посібн. / За ред. О.І. Осауленко. - К.: Істина, 2007. - 336 с.
3. Загальна теорія держави і права / За ред. акад. АПрН України, д. ю. н., проф. В.В. Копейчикова. - К.: Юрінком Інтер, 1997. - 320 с.
4. Загальна теорія держави і права / За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. - К.: Право, 2010. - 584 с.
5. Історія вчень про державу і право: Підручник / За ред. Г.Г. Деміденка, О.В. Петришина. - К.: Право, 2010 - 256 с.
6. Кельман М.С. Теорія права. Навч. посібн. - Тернопіль: Поліграфіст, 1998.-382 с.
7. Котюк В.О. Теорія права: курс лекцій: Навч. посібн. - К.: Вентурі, 1996.-208 с.
8. Основи права України / За ред. проф. В.Л. Ортинського. 2-е вид. -Львів: Оріяна Нова, 2005. - 368 с.
9. Правознавство: Навч. посібн. / За ред. Т.О. Коломоєць, С.М. Тимченко. - К.: Істина, 2007. - 480 с.
10. Правознавство: Підручник / А.І. Берлач, Д.О. Карпенко та ін., 2-ге вид. - К.: Всеукраїнська асоціація "Правова єдність", 2009. - 792 с.
11. Правознавство: Підручник / С.Е. Демський, В.С. Ковальський, А.М. Колодій (кер. авт. кол.) та ін. / За ред. В.В. Копейчикова., 7-е вид., стер. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 736 с.
12. Правознавство: Підручник / В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін. / За заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. - К.: КНЕУ, 2003. - 767 с.
13. Правознавство: Підручник / А.І. Берлач, С.С. Бичкова, Д.О. Карпенко, А.М. Колодій, А.Ю. Олійник, В.І. Осадчий. - К.: Всеукраїнська асоціація "Правова єдність", 2008. - 792 с.

14. Світова класична думка про державу і право: Навч. посібн. / Є.Ф. Безродний (кер.), Г.К. Ковальчук О.С. Масний. - К.: Юрінком Інтер, 1999. -400 с.
15. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник., 2-е вид.-Харків: Консум, 2005. - 656 с.
16. Теория государства и права / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. - М.: Юристь, 2004. - 767 с.
17. Теорія держави і права: Підручник / С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський. / За ред. С.Л. Лисенкова. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - 448 с.
18. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 688 с.
19. Теорія держави і права: Навч. посібн. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін. / За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 368 с.

Методичні рекомендації

При розгляді першого питання студентам слід з'ясувати поняття права. Необхідно чітко визначити юридичний зміст поняття "право", адже право - явище складне, багатогранне, яке має багате понятійне вираження. Його можна розглядати і в загальносоціальному змісті (як обґрунтовану свободу або можливість поведінки, що визнається в суспільстві - моральне право, право народів), і в спеціально-юридичному змісті (як інструмент, пов'язаний із державою). Право (в юридичному змісті) - це система загальнообов'язкових, формально визначених юридичних норм, що встановлюються і забезпечуються державою та спрямовані на врегулювання суспільних відносин.

Необхідно розглянути місце і роль правового механізму регулювання суспільних відносин, характер взаємозв'язків таких соціальних явищ, як право й економіка, право і держава, право і мораль. Важливо дослідити ознаки права, які відрізняють право від інших соціальних інститутів: державно-владна природа, загальний характер, зобов'язуючий характер, формальна визначеність, внутрішня структура.

Сутність і зміст права розкривається у функціях права. Надайте визначення функцій права, розгляньте основні їх види. При характеристиці загально-соціальних функцій права зверніть увагу на політичну, економічну, виховну, ідеологічну та інші. При дослідженні спеціально-юридичних функцій права доцільно розкрити особливості регулятивної та охоронної функцій.

Вивчення другого питання передбачає аналіз джерел права. Потрібно детально розглянути п'ять основних джерел права, а саме: правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий акт, релігійно-правові норми та нормативно-правовий договір. Варто визначити їх значення для науки теорії права та дослідити, у яких правових системах домінують ті чи інші джерела права. Зупиніться на більш детальному розгляді нормативно-правових актів

(закону та підзаконного нормативного акта), оскільки саме вони використовуються в Україні як джерела права.

Право в суспільстві виступає насамперед як сукупність утворених та таких, що охороняються державою, норм. Акцнтуйте, розглядаючи друге питання, що правові норми являють собою не хаотичне, випадкове накопичення, а узгоджену, взаємозалежну цілісність, тобто систему. Назвіть структурні елементи системи права, якими є: а) норма права; б) інститут права; в) підгалузь права; г) галузь права. Сформулюйте визначення перерахованих понять. Виділіть, що критерієм розподілу права на галузі й інститути виступають предмет і метод правового регулювання.

У четвертому питанні надайте визначення правовідносин, розкрийте ознаки та структуру, тобто охарактеризуйте такі складові елементи: об'єкт, суб'єкт та зміст правових відносин. Вкажіть на визначення та види підстав виникнення, зміни та припинення правовідносин, дайте узагальнену характеристику юридичних фактів та наведіть їх класифікацію.

Тема 3. Конституційне право України

План

1. Поняття конституційного права, його особливостей та місця в системі законодавства.
2. Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади.
3. Президент України – глава держави.
4. Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади.
5. Місцеве самоврядування в Україні.
6. Судова система України.

Теми рефератів

1. Історичний аспект розвитку українського конституціоналізму.
2. Правовий статус мов в Україні.
3. Конституційно-правовий статус об'єднань громадян.
4. Законодавчий процес.
5. Прокуратура в Україні.
6. Правовий статус Автономної Республіки Крим.

Запитання для самоконтролю

1. Чому конституційне право є провідною галуззю права України?
2. Дайте характеристику джерел конституційного права України.
3. Охарактеризуйте систему органів державної влади в Україні.
4. Яка організаційна структура Верховної Ради України? Які основні повноваження законодавчого органу?
5. Назвіть головні повноваження та охарактеризуйте роль Президента України у здійсненні державної влади.
6. Визначте поняття виконавчої влади та систему її органів в Україні.

7. Охарактеризуйте конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України.
8. Надайте характеристику місцевих органів виконавчої влади України.
9. Яка роль належить місцевому самоврядуванню у системі «держава - суспільство»?
10. Назвіть основні ланки судової системи України.
11. Яке призначення конституційного судочинства?

Рекомендована література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.
2. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.
3. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р.
4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р.
5. Закон України "Про вибори народних депутатів України" від 17 листопада 2011 р. №4061 -VI.
6. Закон України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року №474-XIV.
7. Закон України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки України, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 01.02.2011р.- №2952-17.
8. Закон України "Про всеукраїнський референдум" від 6 листопада 2012 р. №5475 - VI.
9. Закон України "Про громадянство України" від 18 січня 2001 р. №2235-III.
10. Закон України "Про громадянські об'єднання" від 22 березня 2012 р. № 4572- VI.
11. Закон України "Про засади державної мовної політики" від 3 липня 2012 р. № 5029-VI.
12. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 року №2591- VI.
13. Закон України "Про Конституційний Суд України" від 16 жовтня 1996 р. №422/96-ВР.
14. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року №586- XIV.
15. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 р. № 280 / 97 - ВР.
16. Закон України "Про молодіжні та дитячі громадські організації" від 1 грудня 1998 р. № 281 – XIV.
17. Закон України "Про правонаступництво України" від 12 вересня 1991 р. № 1543 -XII.
18. Закон України "Про політичні партії в Україні" від 5 квітня 2001 р. №2365-III.
19. Закон України "Про статус народного депутата України" від

- 17 листопада 1992 р.-№ 2790 - XII.
20. Закон України "Про статус депутатів місцевих рад" від 11 липня 2002 р. №93- IV.
 21. Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. № 2453-VI.
 22. Закон України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" від 23 грудня 1997 р. № 776/97 - ВР.
 23. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166 - VI.
 24. Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 672 с.
 25. Історія української конституції / Упоряд. А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. - К.: Право, 1997.
 26. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. - Т. 2 / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. - К.: Юридична думка, 2008. - 800 с.
 27. Конституційне право України: Підручник. 2-ге вид. / В.Ф. Погорілко, В.П. Федоренко. - К.: Правова єдність, 2006. - 428 с.
 28. Конституційне право України / За ред. О.Ф. Фрицького. - К.: Юрінком Інтер, 2006.- 512 с.
 29. Конституційне право України: Підручник / За ред. Ю.М. Тодики, В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. - Х.: Право, 2008. -416 с.
 30. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. - 356 с.
 31. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навч. посібн. 4-те вид. - К.: Атіка, 2006. - 568 с.
 32. Правознавство: Підручник / В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін.; За заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. - К.:КНЕУ, 2003.-767 с.
 33. Скомороха В.Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики. - К.: Леся, 2007. -716 с.
 34. Скрипнюк О.В. Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики реалізації. - К.: Академія правових наук України, 2005.-168 с.
 35. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навч. посібн. - К.: Юрінком Інтер, 2007. - 632 с.
 36. Стецюк П.Б. Основи теорії конституцій та конституціоналізму: Навч. посібн. - Львів: Астролябія, 2005. - 232 с.
 37. Теліпка В.Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України: Навч. посібн. - К.: ЦУЛ, 2009. - 568 с.
 38. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 496 с.
 39. Шляхтун П.П. Конституційне право України: Підручник - К.: Освіта

- України, КНТ, 2008. - 592 с.
40. Шляхтун П.П. Конституційне право: Словник юридичних термінів. - К.: Либідь, 2005. - 568 с.

Методичні рекомендації

Вивчення першого питання студентам доцільно розпочати із загальної характеристики конституційного права, визначення його місця в системі законодавства України. Для характеристики будь-якої галузі права найважливішим є визначення кола врегульованих нею суспільних відносин, тобто предмета правового регулювання. Предмет конституційного права охоплює декілька видів суспільних відносин, зокрема:

- відносини політичного характеру, які становлять основоположні засади народовладдя, суверенітету народу;
- відносини, які опосередковують розбудову держави як організації влади народу і для народу;
- відносини, пов'язані з організацією і функціонуванням органів державної влади та місцевого самоврядування;
- найважливіші відносини, що складаються в економічній сфері суспільства (основи права власності, забезпечення соціальних потреб членів суспільства та ін.),
- відносини, які визначають державно-територіальну організацію країни.

Відповідно до ст.6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Розглядаючи друге питання щодо організації і здійснення державної влади в Україні, ознайомтеся з IV розділом Конституції України. Стаття 75 Конституції України проголошує, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України. Слід дослідити наступні питання: порядок формування Верховної Ради України та її структуру, компетенцію Верховної Ради України, конституційно-правові основи відносин Верховної Ради України з Президентом України, органами виконавчої та судової «гілок влади».

Приступаючи до третього питання, бажано, перш за все, визначитися з поняттям та особливостями правового статусу глави держави. Президент України безпосередньо не входить до жодної гілки державної влади, але за своїм статусом має великий вплив на діяльність усієї системи державної влади в Україні й особливо на організацію і діяльність органів виконавчої влади. Необхідно розкрити місце Президента України в системі органів державної влади, порядок його обрання. Дослідити його функції, повноваження. Конституційний статус Президента України визначений у статтях 102-112 Конституції України та Законі України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року.

Відповідаючи на четверте питання, слід розглянути, що органи виконавчої влади в Україні поділяються на: вищі (Кабінет Міністрів України, Рада міністрів АРК в Автономній Республіці Крим), центральні (міністерства, державні комітети, центральні органи виконавчої влади із

спеціальним статусом (їх статус визначений окремими законами та підзаконними нормативними актами), місцеві (обласні і районні, міст Києва й Севастополя державні адміністрації).

Проаналізуйте статті 113-117, 120 Конституції України та Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 року. Визначте порядок формування Кабінету Міністрів України та його взаємовідносини з Президентом і Верховною Радою України. Розкрийте компетенцію Кабінету Міністрів України, роль Прем'єр-міністра України в організації роботи уряду, взаємодію Кабінету Міністрів України з центральними та місцевими органами виконавчої влади. Проаналізуйте парламентську відповідальність уряду, підстави та порядок дострокового припинення повноважень Кабінету Міністрів України.

Дослідіть конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій відповідно до ст. 118-119 Конституції України та Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року.

Відповідно до Конституції України, носієм суверенітету й єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Таким чином, принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування є однією із важливих основ конституційного ладу України.

П'яте питання теми передбачає ознайомлення з основами місцевого самоврядування в Україні. Необхідно визначити поняття та зміст місцевого самоврядування, розібратися з порядком формування органів самоврядування в Україні та їхніми повноваженнями. За Конституцією України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення у межах Конституції та законів України. Статус місцевого самоврядування закріплено у статтях 140-146 Конституції України та Законі України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року.

Останнє питання теми вимагає дослідження розділу VII Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Судову систему України складають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України. Суди загальної юрисдикції будуються за принципами територіальності і спеціалізації. Система судів загальної юрисдикції складається із: місцевих судів; апеляційних судів України; вищих спеціалізованих судів; Верховного Суду України. Охарактеризуйте підсудність судів. Які спеціалізовані суди є? Розгляньте повноваження Верховного Суду України.

Завершуючи тему, необхідно показати місце Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні. Використовуйте положення Конституції України та Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р. Слід зазначити підвищений рівень вимог до кандидатів у судді Конституційного Суду. Зверніть увагу на порядок формування Конституційного Суду України

трьома гілками державної влади, рівну кількість суддів від кожної влади. Дайте аналіз функцій і повноважень Конституційного Суду України, порядок розгляду справ згідно з конституційними поданнями, зверненнями та прийняттям рішень.

Тема 4. Трудове право України

План

1. Поняття трудового права. Джерела трудового права.
2. Колективний договір.
3. Трудовий договір. Контрактна форма трудового договору.
4. Зміна умов трудового договору.
5. Припинення трудового договору.

Теми рефератів

1. Державні гарантії зайнятості і працевлаштування за законодавством України.
2. Охорона праці жінок і неповнолітніх працівників на виробництві.
3. Порядок вирішення індивідуальних трудових спорів.
4. Колективні трудові спори та порядок їх вирішення.
5. Право працівників на страйк та його законодавче забезпечення в Україні.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення трудового права. Охарактеризуйте його місце в системі галузей національного права України.
2. У якому нормативно-правовому акті кодифіковані трудові норми? Назвіть інші джерела трудового права.
3. Визначте, що таке колективний договір і колективна угода. Яке між ними співвідношення?
4. Який порядок розроблення та прийняття колективного договору передбачений чинним законодавством? Що становить зміст колективного договору?
5. Наведіть визначення трудового договору. Перерахуйте види трудового договору та визначте співвідношення трудового договору і контракту.
6. Охарактеризуйте порядок укладання трудового договору передбачений діючим законодавством? Яка мета та порядок проведення випробування при прийнятті на роботу?
7. Назвіть підстави розірвання трудового договору.
8. Який порядок оформлення звільнення працівника і здійснення розрахунків з ним?

Рекомендована література

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р.
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322 -VIII.
3. Закон України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р. № 5067 -VI.
4. Закон України "Про колективні договори і угоди" від 1 липня 1993 р. №3356 - XII.
5. Закон України "Про відпустки" від 15 листопада 1996 р. № 504/96 - ВР.
6. Закон України "Про охорону праці" від 14 жовтня 1992 р. № 2694 -XII.
6. Закон України "Про оплату праці" від 24 березня 1995 р. № 108/95 -ВР.
7. Закон України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" від 3 березня 1998 р. № 137/98 ВР.
8. Стичинський Б.С., Зуб І.В., Ротань В.Т. Науково-практичний коментар до законодавства про працю України. 4-те вид. - К.: А.С.К., 2003.
9. Трудове право України: Збірник нормативно-правових актів / Упоряд. Л.А. Бущенко, І.А. Ветухова. - Х.: Консум, 2001.
10. Прокопенко В.І., Козак З.Я. Кодекс законів про працю України. Науково-практичний коментар / За ред. І.П. Лаврінчук. - Х.: Консум, 2003.
11. Трудове право України: Академ. курс: Підручник/П.Д. Пилипенко, В.Я. Буряк, З.Я. Козак та ін.; За ред. П.Д. Пилипенка. - К.: Юрінком Інтер, 2004.-536 с.
12. Трудове право України: Підручник / За ред. Н.Б. Болотіної. 4-те вид. - К.: Вікар, 2006. - 725 с.
13. Трудове право України: Навч. посібн. 3-тє вид. / За ред. П.Д. Пилипенка. - К., 2009. - 208 с.
14. Трудове право України: Підручник: За ред. В.С. Венедиктова. - К.: Істина, 2008. - 384 с.

Методичні рекомендації

Починаючи розгляд першого питання, надайте визначення трудового права як галузі національного права, що, у свою чергу, зумовлює з'ясування, що є предметом правового регулювання. Предмет трудового права становлять суспільно-трудова відносина, що регулюються нормами трудового права, а саме: суспільні відносина, що виникають у зв'язку з працевлаштуванням; трудові правовідносина; правовідносина з професійної підготовки і підвищення кваліфікації безпосередньо на виробництві; правовідносина профспілкових та інших уповноважених трудовим колективом органів з приводу організації праці; правовідносина щодо участі в управлінні виробництвом трудових колективів і окремих працівників; правовідносина з нагляду і контролю за охороною праці та додержанням трудового законодавства; процесуально-трудова відносина тощо. Надайте коротку характеристику кожного виду відносин, вкажіть на особливості кожного з них. Для характеристики трудового права важливе значення має не тільки предмет, а й метод правового регулювання. Дослідіть характерні

особливості прийомів, засобів і способів регулювання вказаних раніше суспільних відносин, що становлять предмет регулювання трудового права.

Трудові та інші суспільні відносини, пов'язані з ними, регулюють: Конституція України, Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р., закони України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 р., «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р., «Про відпустки» від 15 листопада 1996 р., «Про оплату праці» від 24 березня 1995 р., «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р., «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. тощо. Дослідіть структуру Кодексу законів про працю України. Корисно ознайомитися й зі станом роботи над проектом нового Трудового кодексу України.

При підготовці другого питання практичної роботи студентам слід акцентувати увагу, що серед локальних нормативних актів, що розробляються на підприємствах, на перше місце слід поставити колективний договір. Відповідно до статей 10-20 КЗпП України і Закону України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 року колективний договір укладається незалежно від форм власності і господарювання на підприємствах, в установах, організаціях, які використовують найману працю і мають право юридичної особи, а також у структурних підрозділах у межах їхньої компетенції. Своєрідність колективного договору як правової форми встановлення умов праці на підприємстві полягає у тому, що він комплексно регулює різноманітні питання соціально-трудова відносин. Студенти повинні з'ясувати: хто виступає сторонами при укладенні колективного договору і які організаційні умови пов'язані з регламентацією порядку укладання, зміни і припинення дії колективного договору. Характеризуючи колективний договір, слід звернути увагу на аспект колективних угод. Залежно від суб'єктивного складу, сфери дії, змісту та співвідношення поміж ними, колективні угоди поділяються на генеральні, галузеві та регіональні.

Розглядаючи друге питання теми, з'ясуйте, що підставою для виникнення трудових відносин між роботодавцем та працівником є трудовий договір. Отже, спочатку надайте визначення трудовому договору, вкажіть на те, хто є сторонами цього договору. Розгляньте перелік документів, які необхідні для прийняття на роботу. У якій формі укладається трудовий договір і який порядок визначення положень трудового договору: які умови є обов'язковими і мають бути узгоджені сторонами, а які вважаються додатковими і розкривають та доповнюють основні умови конкретного договору. Дайте характеристику видам трудових договорів, які застосовуються в Україні. Зверніть увагу на особливу форму трудового договору – контракт. З'ясуйте, з якими категоріями працівників обов'язково укладаються контракти. Дослідіть, за якими ознаками контракт відрізняється від трудового договору. Детальніше зупиніться на інституті випробування при прийнятті на роботу, поясніть, до яких категорій працівників випробування не застосовується.

Ст. 31 КЗпП України забороняє роботодавцю вимагати від працівника виконання роботи, не обумовленої трудовим договором. Якщо така робота доручається для виконання працівнику, то вона вважається іншою роботою. Розглядаючи четверте питання, пов'язане зі зміною умов трудового договору, студенти повинні засвоїти поняття переведення на іншу роботу, його відмінності від переміщення на інше робоче місце і зміни істотних умов праці.

При вивченні останнього питання теми потрібно ознайомитися з підставами припинення трудового договору, які визначені у ст.36-45 КЗпП України. Можна виділити декілька різновидів розірвання трудового договору (з ініціативи працівника; з ініціативи роботодавця; з ініціативи органу, який не є стороною трудового договору). Студенти повинні знати загальні підстави припинення трудового договору, які передбачені у ст. 36 КЗпП України. Порядок розірвання трудового договору з ініціативи працівника встановлений у ст. 38, 39 КЗпП України. Чинне законодавство допускає розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця тільки в передбачених законом випадках, які закріплені у ст. 40 КЗпП України, а додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця з окремими категоріями працівників за певних умов – у ст. 41 КЗпП України. Як трудове законодавство передбачає порядок звільнення? Зупиніться на соціальних гарантіях вивільнених працівників.

Тема 5. Цивільне право України

План

1. Поняття, предмет та джерела цивільного права.
2. Цивільні правовідносини.
3. Фізичні особи як учасники цивільних правовідносин.
4. Поняття та ознаки юридичних осіб.

Теми рефератів

1. Визнання фізичної особи безвісти відсутньою та оголошення її померлою.
2. Класифікація юридичних осіб.
3. Установчі документи юридичних осіб.
4. Представництво як інститут цивільного права.
5. Позовна давність.
6. Право інтелектуальної власності в Україні.
7. Спадкове право.

Запитання для самоконтролю

1. Які відносини регулюються нормами цивільного права?
2. Дайте загальну характеристику Цивільного кодексу України.
3. Охарактеризуйте суб'єктів цивільних правовідносин.
4. Якими особливостями відзначаються правоздатність і дієздатність суб'єктів цивільних правовідносин.
5. Що таке юридична особа? Які види юридичних осіб Вам відомі?

6. Охарактеризуйте об'єкти цивільних правовідносин.
7. Що являє собою зміст цивільних правовідносин?
8. Які підстави виникнення цивільних правовідносин Вам відомі?
9. Дайте визначення правочину та визначте, які види правочинів існують. Назвіть умови дійсності правочину.
10. Які правочини вважаються нікчемними та оспорюваними?

Рекомендована література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-ІУ.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-ІУ.
3. Енциклопедія цивільного права України / За ред. Я.М. Шевченко. - К.: Юрінком Інтер, 2009.- 952 с.
4. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підручник / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб'язко та ін.; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. 2-ге вид. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 672 с.
5. Правознавство: Підручник / Авт. кол.: Демський С.Е., Ковальський В.С., Колодій А.М. (кер. авт. кол.) та ін.; За ред. В.В. Копейчикова. 7-ме вид., стереот. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 736 с.
6. Правознавство: Підручник / В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін.; За заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. -К.-КНЕУ, 2003.-767 с.
7. Спадкове право України: Навч. посібн. / За ред. Ю.О. Заїки - К., 2005.- 216 с.
8. Цивільне право України: Акад. курс: Підручник. У 2 т. 2-ге вид. -Т. 1. Загальна частина / Я.М. Шевченко, І.М. Кучеренко, М.В. Венецьката ін. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. Упоряд. С.Є. Морозова. -К.: Юрінком Інтер, 2006. -696 с.
9. Цивільне право України: Акад. курс: Підручник. У 2 т. 2-ге вид. -Т. 2. Особлива частина / Я.М. Шевченко, І.М. Кучеренко, М.В. Венецька та ін. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. Упоряд. С.Є. Морозова. -К.: Юрінком Інтер, 2006.-520 с.
10. Цивільне право України / Ю.В. Білоусов, В.А. Ватрас, С.Д. Гринько та ін. / За ред. Р.О. Стефанчука. - К., 2009. - 536 с.
11. Цивільне право України: Підручник. 2-е вид. / За ред. О.В. Старцева, Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової. - К.: Істина, 2008. - 816 с.
12. Цивільне право України: Навч. посібн. / За ред. Н.Ю. Голубевої, Є.О. Харитонова. - К.: Істина, 2008. - 280 с.
13. Цивільні правовідносини: Навч. посібн./За ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової. - К., 2008. - 303 с.
14. Цивільне та сімейне право України: Підручник / За ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. - К., 2009. - 968 с.
15. Цивільний кодекс України: Коментар. - Х.: Одиссей, 2003. - 856 с.
16. Цивільний процес України: Підручник / За ред. Ю.С. Червоного. - К.: Істина, 2007. - 392 с.

Методичні рекомендації

Починаючи розгляд теми, потрібно визначити, що цивільне право є однією з провідних галузей національного права України, яке регулює майнові відносини, особисті немайнові відносини, відносини, що виникають у сфері інтелектуальної діяльності за участю фізичних і юридичних осіб та держави в цілому. У першому питанні студентам необхідно розкрити зміст цих відносин, навести приклади. Для більш повного знайомства з основами цивільного права визначте методи, за допомогою яких цивільне право регулює вказані вище відносини, вкажіть на їхні характерні ознаки, які притаманні саме цій галузі права. З яких елементів складається система цивільного права України? Особливо зверніть увагу на Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (далі ЦК України), якому належить центральне місце в системі цивільного законодавства, та проаналізуйте його структуру і зміст.

Відповідь на друге питання доцільно розпочати з визначення поняття цивільних правовідносин, указати на їх елементи та особливості. Охарактеризуйте суб'єктів цих правовідносин, хто може виступати ними і яким вимогам мають відповідати як фізичні, так і юридичні особи, а також держава. З приводу яких об'єктів можуть виникати цивільні правовідносини і що становить зміст вказаних правовідносин? У відповіді зверніть увагу на підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин, тобто юридичні факти. Охарактеризуйте такі юридичні факти, як дії і події. Поясніть, у чому полягає їх зміст. Наведіть приклади на підтвердження такої класифікації юридичних фактів за вольовою ознакою. Які дії як вольові акти людини можуть бути правомірними чи неправомірними, з'ясуйте види та приклади таких юридичних фактів.

Необхідно мати на увазі, розглядаючи третє питання, що до фізичних осіб належать громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Слід знати особливості правового статусу цих осіб у цивільно-правових відносинах. Фізична особа може стати учасником цивільних правовідносин тільки за умови наявності в неї цивільної правосуб'єктності, яка, у свою чергу, поділяється на: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Цивільна правоздатність згідно зі ст.25 ЦК України – це здатність мати цивільні права та обов'язки. Вона виникає в момент народження фізичної особи і припиняється з її смертю. Таким чином, правоздатність – це невід'ємна властивість кожної фізичної особи. Фізична особа є правоздатною протягом усього життя незалежно від віку та стану здоров'я.

На відміну від правоздатності, яка однаково визнається за всіма громадянами, дієздатність залежить від віку та психічного стану здоров'я. Відповідно до ст.30 ЦК України цивільна дієздатність – це здатність фізичної особи своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. Цивільна дієздатність вирізняється обсягом, а тому її

поділяють на такі види в залежності від віку та психічного здоров'я фізичної особи: часткову, неповну, повну, обмежену та недієздатність. Дослідіть обсяги цивільної дієздатності фізичної особи, використовуючи норми Цивільного кодексу України, з'ясуйте правові наслідки обмеження дієздатності та визнання особи недієздатною.

Деліктоздатність – це здатність самостійно відповідати за майнову шкоду, нанесену внаслідок цивільного правопорушення.

При розгляді четвертого питання потребують уваги поняття та ознаки юридичної особи. Стаття 80 ЦК України передбачає, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правосудністю і дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді. Відповідаючи на питання, необхідно зупинитися на характеристичі кожної окремо взятої ознаки, пояснити, що означає організаційна єдність, наявність відокремленого майна, виступ у цивільному обороті від свого імені, здатність бути позивачем або відповідачем у суді, здатність нести самостійно майнову відповідальність тощо. Окремо слід зупинитися на видах юридичних осіб та їх класифікаціях. Практичну роль організаційно-правових форм юридичних осіб необхідно розглянути на прикладах, а також звернути увагу на нижченаведені питання.

Створення юридичної особи. Державна реєстрація юридичної особи. Спеціальна правосудність. Значення установчих документів (засновницьких) у визначенні правосудності. Дієздатність юридичних осіб. Момент виникнення та припинення правосудності та дієздатності.

Тема 6. Сімейне право України

План

1. Поняття сімейного права. Шлюб і сім'я за законодавством.
2. Умови й порядок реєстрації шлюбу.
3. Шлюбний договір.
4. Порядок припинення шлюбу.
5. Майнові права та обов'язки подружжя.

Теми рефератів

1. Громадянський шлюб: права та обов'язки осіб, що проживають разом.
2. Усиновлення в Україні: проблеми та шляхи їх розв'язання.
3. Проблеми позбавлення батьківських прав у сімейному праві України.
4. Право на розлучення в Україні – тенденції та перспективи.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте особливості відносин, що регулюються нормами сімейного права.
2. Дайте визначення поняття шлюбу і сім'ї.
3. Який порядок укладання шлюбу встановлений Сімейним кодексом

- України? Між якими особами укладення шлюбу не допускається ?
4. У яких випадках шлюб визнається недійсним? Які правові наслідки недійсності шлюбу?
 5. Які є підстави для припинення шлюбу?
 6. Визначте поняття шлюбного договору.
 7. У чому полягають особисті немайнові права та обов'язки подружжя?
 8. Які майнові права та обов'язки подружжя Вам відомі?
 9. Яке майно належить до особистої власності подружжя?
 10. Яке майно визнається спільною сумісною власністю подружжя?

Рекомендована література

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 № 2947- III.
2. Ариванюк Т.О. та ін. Сімейне право України: Підруч./В.С.Гопанчук (ред.). – К: Істина, 2002. – 304 с.
3. Борисова В.І., Яроцький В.Л., Пучковська І.Й., Баранова Л.М. та ін. Сімейне право України: Підручник. – К: Юрінком Інтер, 2004. – 264 с.
4. Дякович М.М. Сімейне право: Навч. посібн. – К., 2009. – 512 с.
5. Мироненко В.П., Пилипенко С.А. Сімейне право України: Підручник. – К., 2008. – 477 с.
6. Ромовська З.В. Українське сімейне право: Підручник. – К., 2009. – 495 с.
7. Сімейне право України: Навч. посібн./ За ред. Є.О. Харитонова. – К., 2008. – 200 с.
8. Сімейне право України: Підручник. 2-ге вид./Л.М. Баранова, В.І.Борисова, І.В. Жилінкова; за заг.ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 320 с.
9. Сімейне право України: Практикум. – К.: Знання, 2007. – 284 с.
10. Сімейне право України: Підручник / За ред. В.С.Гопанчука. – К., 2008. – 465 с.
11. Цивільне та сімейне право України: Підручник / За ред. Є.А.Харитонова, Н.Ю.Голубевої. – К., 2009. – 968 с.

Методичні рекомендації

Готуючись до відповіді на питання теми, необхідно надати визначення сімейного права та дослідити, що є предметом правового регулювання, тобто, які суспільні відносини підпадають під регулювання вказаної галузі. Проаналізуйте положення Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 р., який встановлює порядок і умови одруження; регулює особисті та майнові відносини, які виникають у сім'ї між подружжям, між батьками і дітьми, між іншими членами сім'ї; порядок і умови припинення шлюбу; відносини, які виникають у зв'язку з усиновленням, опікою та піклуванням, патронатом тощо.

За сімейним законодавством, шлюб визначається як юридично оформлений добровільний, вільний і рівноправний союз чоловіка і жінки, який породжує їх взаємні права та обов'язки, спрямовані на створення сім'ї, народження і виховання дітей. Шлюб, укладений в органах РАЦС (реєстрації

актів цивільного стану), породжує взаємні особисті та майнові права та обов'язки подружжя. Дослідіть визначення сім'ї відповідно до Сімейного кодексу України.

У другому питанні варто зазначити, які умови висуває законодавство до осіб, що бажають укласти шлюб, і які мають бути обов'язково дотримані. Крім того, необхідно вказати на винятки щодо умов вступу у шлюб, які дозволяються при їх укладенні. Які державні органи уповноважені на надання дозволів на відхилення від встановлених норм?

Окремо дослідіть положення, що стосуються мети і порядку укладення шлюбного договору, розгляньте, які права та обов'язки має подружжя. Укажіть на форму цього документа та порядок внесення в нього змін і доповнень, а також можливості його скасування. Визначте, які саме права та обов'язки можуть бути врегульовані у шлюбному договорі.

Необхідно визначити, які підстави, передбачені шлюбно-сімейним законодавством, можуть призвести до припинення шлюбу. Також у цьому питанні необхідно зазначити, що можливе припинення шлюбу двома шляхами: в органах РАЦСу та в судовому порядку. Тому детальніше розгляньте порядок та випадки припинення шлюбу в органах РАЦСу та вкажіть на випадки, коли допускається розірвання шлюбу в односторонньому порядку, тобто за заявою одного з подружжя. Далі дослідіть судовий порядок розірвання шлюбу, коли неможливе вирішення спірних питань мирним шляхом. Особливої уваги потребує положення щодо моменту, з якого шлюб між подружжям вважається розірваним, як в порядку розлучення через органи РАЦСу, так і через судові органи, тому акцентуйте свою увагу саме на цьому. Крім того, варто визначитись, за яких обставин шлюб може бути визнано недійсним і які правові наслідки мають ці юридичні факти?

Установіть правові режими майна подружжя. Оскільки Сімейний кодекс передбачає особисту приватну власність та спільну сумісну власність подружжя, то цікавим буде встановлення, що саме належить чоловікові/дружині, а що є їх спільною власністю. Зверніть увагу на те, що подружжя між собою може укладати будь-які незаборонені законом правочини і визначати на власний розсуд правовий режим майна, що нажите за час їх спільного проживання. Зупиніться на інституті взаємного утримання подружжя.

З'ясуйте, як визначається правовий статус осіб, що живуть однією сім'єю, але відносини яких не зареєстровані в органах РАЦСу (так зване громадянське подружжя). Зверніть увагу на права та обов'язки, які мають такі особи, особливо щодо майнових прав, а також встановіть, чи є відмінність у правах дітей, які народжені у шлюбі та поза ним.

Тема 7. Кримінальне право України

План

1. Поняття кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України.
2. Поняття й ознаки злочину.
3. Кримінальна відповідальність та її підстави.
4. Кримінальне покарання та його види.

Теми рефератів

1. Презумпція невинуватості як принцип кримінального права України.
2. Латентність злочинності: причини та шляхи подолання.
3. Злочини проти життя та здоров'я особи.
4. Злочини проти громадської безпеки, довкілля, громадського порядку та моральності.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає основна відмінність кримінального права від інших галузей права? Визначте місце кримінального права у системі права України.
2. Дайте загальну характеристику Кримінального кодексу України.
3. Що таке злочин? Які його ознаки та склад?
4. У чому полягає відмінність злочину від проступку?
5. Які види злочинів вам відомі?
6. Охарактеризуйте мету і підстави кримінальної відповідальності?
7. Які види кримінальних покарань передбачені Кримінальним кодексом України?
8. У чому полягають особливості кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх?
9. Які обставини пом'якшують кримінальну відповідальність?
10. Які обставини обтяжують кримінальну відповідальність?

Рекомендована література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341 - III.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651 - VI.
3. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібн. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 960 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - К.; Х.: Юрінком Інтер -Право, 2008.
5. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - К.; Х.: Юрінком Інтер -Право, 2008.-416 с.

6. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини: Навч. посібн. / За ред. В.М. Стратонова. - К., 2006. - 400 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. 3-тє вид. / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін. За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. - К.: Юридична думка, 2004. -352 с.

Методичні рекомендації

При розгляді першого питання студентам необхідно визначити, що кримінальне право як галузь національного законодавства визначає основи і принципи кримінальної відповідальності, встановлює, які суспільно небезпечні дії є злочином і які покарання можуть бути застосовані до осіб, що їх вчинили.

Ознайомтеся з джерелами кримінального права. Дослідіть структуру Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року (далі ККУ). Які суспільні відносини підлягають регулюванню галуззю кримінального права, на яких принципах будується кримінальне законодавство, які з принципів закріплені в Кримінальному кодексі України, які з них містяться в Конституції України? Завданням Кримінального кодексу України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам. Структура ККУ складається із Загальної та Особливої частин. Норми Загальної частини об'єднані в 15 розділах (ст.1-108 ККУ), вони закріплюють основні принципи кримінального права та положення, що мають відношення до будь-якого злочину. Норми Особливої частини конкретизують діяння, що є злочинами, і розподіляються за родовим об'єктом на 20 розділів (ст.109 – 447 ККУ).

Злочин, як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини, але, на відміну від інших вчинків людини, злочин є посяганням на ті відношення, що склалися в суспільстві і охороняються законом про кримінальну відповідальність. За Кримінальним кодексом України, злочин - це передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), скоєне суб'єктом злочину. Злочин характеризується ознаками: кримінальною протиправністю діяння, суспільною небезпечкою дії чи бездіяльності, виною (умисною чи необережною), кримінальною караністю.

Необхідно звернути увагу на те, що єдиною підставою притягнення особи до кримінальної відповідальності є склад злочину. Дайте визначення складу злочину. Детально охарактеризуйте елементи складу злочину: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону. Зупиніться на тому, що становить об'єктивну сторону злочину: діяння (дія чи бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки та причинно-наслідковий зв'язок між ними, а також час, способи, засоби, обстановка вчинення злочину, як ці складові впливають на суспільну небезпечність злочину. Надайте характеристику суб'єктам злочину. Психічне ставлення особи до вчиненого нею злочину

виражається у суб'єктивній стороні складу злочину. Наведіть елементи суб'єктивної сторони і вкажіть, як провина впливає на кваліфікацію злочинів. Дослідіть положення про те, що відсутність хоча б одного елемента складу злочину свідчить про відсутність складу злочину і, відповідно, звільнення особи від відповідальності. Які класифікації складів злочину відомі науці кримінального права?

Кримінальна відповідальність – це найсуворіший вид юридичної відповідальності, встановлений державою в санкціях статей Особливої частини ККУ, що застосовується тільки судом у кримінально-процесуальному порядку до суб'єкта злочину і полягає у позбавленні винної особи певних належних їй благ матеріального, організаційного чи особистого характеру. Проаналізуйте в четвертому питанні підстави кримінальної відповідальності, а саме :

- наявність правової підстави – норми Особливої частини ККУ, у якій визначено покарання за порушення цієї норми;
- наявність фактичної підстави – складу злочину;
- наявність процесуальної підстави – вироку суду.

Розглядаючи останнє питання, необхідно надати визначення поняттю „покарання” і проаналізувати його характерні ознаки, які відрізняють покарання від інших примусових заходів. Що мають на увазі під системою покарань і які види покарань передбачені Кримінальним кодексом України? Які з покарань є основними (які можуть призначатися самостійно), додатковими (які призначаються у сполученні з основними) і змішаними (що можуть призначатися як самостійно, так і у сполученні із основними) (ст.50-64 ККУ)? У межах цього питання необхідно вказати на підстави звільнення від покарання та його відбування. Чим відрізняється амністія від помилування? Що таке судимість і які правові наслідки вона тягне? Який порядок зняття та погашення судимості, у чому різниця? Зверніть увагу на особливості притягнення до відповідальності неповнолітніх осіб. Проаналізуйте строки притягнення до кримінальної відповідальності.

Тема 8. Адміністративне право України

План

1. Адміністративне право і державне управління.
2. Адміністративні правопорушення та їх суб'єкти.
3. Поняття, ознаки та підстави адміністративної відповідальності.
4. Види адміністративних стягнень.

Теми рефератів

1. Класифікація суб'єктів адміністративного права.
2. Державна служба.
3. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти адміністративного права.
4. Адміністративна реформа в Україні.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення адміністративного права. Що становить предмет адміністративного права?
2. Охарактеризуйте джерельну базу адміністративного права та її особливості.
3. Розкрийте зміст поняття «адміністративне правопорушення» та назвіть ознаки, які йому притаманні.
4. Охарактеризуйте склад адміністративного правопорушення.
5. Назвіть основні риси адміністративної відповідальності.
6. Які основні види адміністративних стягнень?

Рекомендована література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Прийнятий 07.12.1984 р. №8073-Х.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2447 - IV.
4. Закон України "Про звернення громадян" від 2 жовтня 1996 р. №393\96 - ВР.
5. Закон України "Про державну службу в Україні" від 16 грудня 1993 р. №3723-ХІІ.
6. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495 - VI.
7. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник : У 2 т. - Т. 1. Загальна частина. Ред. кол.: В.Б. Авер'янов (гол.) та ін. -К.: Юридична думка, 2004. - 584 с.
8. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / За ред. С.В. Ківалова, О.М. Пасенюка, О.М. Харитонової. - К., 2009. - 656 с.
9. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник : У 2 т. - Т. 2. Особлива частина / Ред. кол.: В.Б. Авер'янов (гол.) та ін. - К.: Юридична думка, 2005. - 624 с.
10. Адміністративне право України: Підручник / За ред. Ю.П. Битяка. - К.:Юрінтер, 2007- 544 с.
11. Адміністративне право України: Підручник / За ред. Т.О. Коломоєць -К.: Істина, 2009.- 480 с.
12. Адміністративне судочинство: Підручник / Т.О. Коломоєць. - К.: Істина, 2009. - 256 с.
13. Адміністративне право України: Навч. посібн. / За ред. Г.Ю. Гулевської, Т.О. Коломоєць. - К., 2008. -216 с.

Методичні рекомендації

Починаючи розгляд першого питання, студентам необхідно з'ясувати, що адміністративне право України є самостійною галуззю права, за допомогою якої держава регулює однорідні суспільні відносини у сфері реалізації державної виконавчої влади, яка організує, скеровує у визначений законодавством напрям суспільні процеси. Таким чином, це управлінське

право, яке відрізняється від інших галузей права специфікою предмета регулювання, юридичною своєрідністю (особливим методом регулювання) та структурними особливостями (системою розташування нормативного матеріалу). Предмет адміністративного права складає широкий комплекс суспільних відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією функцій державної виконавчої влади, змістом якої є управління.

Отже, адміністративним правом регулюються суспільні відносини, які виникають у процесі державного управління та у зв'язку зі здійсненням державними органами діяльності управлінського характеру. Особливістю адміністративних правовідносин є нерівність їх суб'єктів. Обов'язковим учасником адміністративних правовідносин є відповідний орган державного управління (посадова особа), наділена владними повноваженнями. Іншим суб'єктом цих правовідносин можуть виступати органи державного управління, юридичні та фізичні особи.

Важливі аспекти здійснення управлінської діяльності в Україні знайшли своє закріплення в Законі "Про державну службу" від 16 грудня 1993р., який визначає поняття державного управління та основні його принципи. Державне управління визначається як підзаконна виконавча і розпорядча діяльність органів державного управління, спрямована на практичне виконання законів у процесі повсякденного і безпосереднього керівництва господарським, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом.

Провідним нормативним актом адміністративного права є Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (далі КУпАП).

Слід звернути увагу при розгляді другого питання, що визначення адміністративного правопорушення дається у статті 9 КУпАП України. Адміністративне правопорушення (проступок) – це протиправна, винна (умисна чи необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративне правопорушення характеризується ознаками: адміністративною протиправністю, суспільною шкодою, виною (умисною чи необережною), адміністративною караністю. До складу адміністративного правопорушення відносяться чотири взаємопов'язані елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона. Слід мати на увазі, що відсутність хоча б одного елементу свідчить про відсутність самого проступку.

При вивченні третього питання студентам слід акцентувати увагу на тому, що інститут адміністративної відповідальності є важливою складовою адміністративного права. Адміністративна відповідальність - це застосування в установленому нормами адміністративного права порядку та уповноваженими на це органами і посадовими особами адміністративних стягнень до правопорушника у здійсненні адміністративних проступків з

метою їх покарання, виправлення і перевиховання. Зверніть увагу на особливості, які притаманні адміністративній відповідальності, а саме:

- її підставою є адміністративний проступок;
- вона накладається як на індивідуальні, так і колективні суб'єкти, винні у скоєнні адміністративного проступку;
- врегульована нормами адміністративного права, які передбачають вичерпний перелік адміністративних порушень, стягнень;
- державні органи, уповноважені притягати до відповідальності;
- передбачений особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності, який характеризується оперативністю, економічністю, спрощеністю;
- притягнення до адміністративної відповідальності в більшості випадків здійснюється в адміністративному (позасудовому) порядку та ін.

Виділяють три підстави адміністративної відповідальності: нормативну (система норм, що регулюють її), фактичну (адміністративний проступок) і процесуальну (акт компетентного органу про накладення адміністративного стягнення).

Відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення 16 років і є осудними. Неосудна особа не підлягає адміністративній відповідальності. Не підлягають адміністративній відповідальності також особи, які діяли в стані крайньої необхідності і необхідної оборони.

Дослідіть адміністративну відповідальність неповнолітніх, тобто осіб, які вчинили проступок у віці з 16 до 18 років. Вони несуть відповідальність згідно зі статтею 13 КУпАП. За загальним правилом на них накладаються заходи впливу, передбачені статтею 24/1 КУпАП. У разі вчинення проступку особою, яка не досягла 16 років, до адміністративної відповідальності притягуються батьки або особи, що їх замінюють відповідно до статті 184 КУпАП, тобто за невиконання обов'язків по вихованню дітей.

При підготовці останнього питання теми студентам необхідно ознайомитися із системою адміністративних стягнень, до якої належать:

- попередження;
- штраф;
- оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
- конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення;
- позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання);
- громадські роботи;
- виправні роботи;
- адміністративний арешт (статті 24-32 КУпАП).

**Додаток А – Питання до заліку
з навчальної дисципліни «Правознавство»**

1. Основні теорії виникнення держави.
2. Поняття держави та її ознаки.
3. Апарат держави.
4. Внутрішні і зовнішні функції держави.
5. Ознаки і загальна характеристика правової держави.
6. Поняття форми держави.
7. Характеристика форм державного правління.
8. Характеристика форм державного устрою.
9. Характеристика держав за формою політичного режиму.
10. Право – особливий вид соціальних норм.
11. Поняття, ознаки та функції права.
12. Джерела права.
13. Закони і підзаконні нормативні акти.
14. Законодавчий процес в Україні.
15. Мета і форми систематизації нормативно-правових актів.
16. Предмет і метод правового регулювання.
17. Система права. Інститути і галузі права.
18. Правові відносини, підстави для їх виникнення, зміни, припинення.
19. Поняття конституційного права. Предмет, метод, джерела конституційного права.
20. Характеристика загальних засад конституційного ладу України.
21. Конституційні форми демократії в Україні.
22. Єдність і відмінність понять «людина», «особа», «громадянин».
23. Конституційні права та свободи людини і громадянина.
24. Конституційні обов'язки людини і громадянина.
25. Система органів державної влади за Конституцією України.
26. Правовий статус і повноваження Верховної Ради України.
27. Правовий статус Президента України.
28. Конституційний статус Кабінету Міністрів України.
29. Місцеві органи виконавчої влади.
30. Правовий статус органів місцевого самоврядування.
31. Судова система України.
32. Конституційний Суд України.
33. Прокуратура України.
34. Поняття трудового права і предмет його регулювання.
35. Джерела трудового права.
36. Колективний договір.
37. Поняття трудового договору, його сторони і зміст. Відмінність трудового договору від цивільно-правового договору підряду.
38. Порядок укладення трудового договору.
39. Види трудового договору. Контракт – особлива форма трудового договору.

40. Загальний порядок укладення трудових договорів. Документи, необхідні при прийнятті на роботу.
41. Зміна умов трудового договору.
42. Загальні підстави припинення трудового договору.
43. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника.
44. Розірвання трудового договору з ініціативи власника.
45. Додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника.
46. Робочий час.
47. Час відпочинку.
48. Дисциплінарна відповідальність.
49. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору.
50. Поняття цивільного права, його предмет. Джерела цивільного права.
51. Фізичні особи як учасники цивільних правовідносин
52. Юридичні особи як учасники цивільних правовідносин.
53. Об'єкти цивільних правовідносин. Підстави виникнення цивільних прав і обов'язків.
54. Поняття зобов'язання. Підстави виникнення і припинення зобов'язань.
55. Цивільно-правові договори: поняття і види.
56. Способи забезпечення виконання зобов'язань.
57. Виконання зобов'язань.
58. Поняття шлюбу, умови і порядок його укладення.
59. Шлюбний договір.
60. Підстави і порядок розірвання шлюбу.
61. Визнання шлюбу недійсним.
62. Майнові права подружжя.
63. Взаємні права й обов'язки батьків та дітей.
64. Поняття, предмет, метод і система кримінального права України.
65. Поняття, ознаки та класифікація злочинів.
66. Склад злочину.
67. Стадії вчинення злочину.
68. Співучасть у вчиненні злочину.
69. Обставини, що виключають злочинність діяння.
70. Покарання та його види.
71. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.
72. Поняття, предмет, джерела адміністративного права України
73. Адміністративні правопорушення та їх суб'єкти.
74. Поняття, ознаки та підстави адміністративної відповідальності.
75. Види адміністративних стягнень.

ЗМІСТ

Вступ	3
Тематика лекційних занять	4
Тема 1. Основи теорії держави	6
Тема 2. Основи теорії права	9
Тема 3. Конституційне право України	12
Тема 4. Трудове право України.....	17
Тема 5. Цивільне право України	20
Тема 6. Сімейне право України.....	23
Тема 7. Кримінальне право України.....	25
Тема 8. Адміністративне право України.....	28
Додаток А – Питання до заліку з навчальної дисципліни «Правознавство».....	32